

4. મૂલ્યવાન ભેટ

અનુવાદક : જ્યોતિબહેન ગાંધી

પ્રભુને ચરણે ધરાતી ભેટ પૈસાની દૃષ્ટિએ કેટલી મોંઘી છે એ મહત્વનું નથી, પણ આપનારનો ભાવ મહત્વનો છે. ભાવથી ધરાવાયેલી, કટાઈ ગયેલા એક સિક્કાની ભેટ પણ કેવી મૂલ્યવાન છે તેની વાત આ પાઠમાં છે.

ચીન દેશની આ વાત છે.

આઠ વરસની નાનકડી તાઓ અનાથ બાળા હતી. એનાં મા-બાપ તો એને પાંચ વરસની નાની મૂકીને ઈશ્વરના દરબારમાં પહોંચી ગયાં હતાં. પડોશના લોકોએ એને સંભાળી લીધી. આસપાસ રહેનારાં સૌનું કામ એ કરે. આથી એને પેટપૂરતું ખાવાનું ને કપડાં મળી રહે. ગામમાં સૌ એને સ્નેહથી સાચવે.

એક વેપારીની સ્ત્રીને આ છોકરી ગમી ગઈ. તેથી એ એને પોતાને ઘેર લઈ ગઈ. તાઓને કામ

તો કરવું હતું, પણ અહીં એને એક ને એક ઘરમાં કામ કરવાનો પ્રસંગ ઊભો થયો. અહીં આખો દિવસ કંઈ ને કંઈ કામ પહોંચ્યા કરતું. આથી બહાર ફરવાનું બંધ થયું. પરિણામે બહારના મિત્રો સાથે રમવાની, કૂદવાની, ફરવાની મજા જતી રહી. અહીં પણ એણે સૌનાં દિલ જીતી લીધાં. એને કદી કોઈ કામ બતાવવું ન પડે. વળી એકેએક કામ ભારે ચીવટથી કરી આપે. વાસણ માંજીને અરીસા જેવાં બનાવી દે, ફળિયું ઓસરી ને ઓરડા વાળીને ચોખ્ખાંચણક કરી દે, અનાજ-સફાઈમાં કશી ફરિયાદ ન આવે. ‘તાઓ’ એવી બૂમ પડતાં જ ‘જી’ કહેતી એ હાજર થાય.

એકવાર ઘરની બહારનો રસ્તો સાફ કરતાં એને એક કાટવાળો સિક્કો જડી આવ્યો. એણે હાથમાં લઈને એને નિહાળ્યો ને ખુશી અનુભવી. થોડી વાર એને ઘસી જોયો, પણ ઉપરની ચોખ્ખી છાપ દેખાઈ નહિ. એણે એ સિક્કો એના બૂટમાં મૂકી દીધો. જ્યારે સમય મળે ત્યારે સિક્કાને ઘસ્યા કરે. આમ તો એ ઊજળો બની ગયો, પણ અંદરનો કાટ કેમે કરીને જાય નહિ. છતાં એને એ સિક્કા માટે મમતા બંધાઈ ગઈ. એણે એને કાળજીથી સાચવી રાખ્યો.

તાઓએ એકવાર ઘરના નોકરોને વાતો કરતા સાંભળ્યા : “આપણા શહેરમાં બૌદ્ધ ભિક્ષુઓ આવ્યા છે. ભગવાન બુદ્ધની ભવ્ય મૂર્તિ તૈયાર કરવા માટે દરેક ઘરમાંથી કીમતી વસ્તુઓનું દાન મેળવે છે. આપણે ત્યાં પણ તેઓ એક દિવસ જરૂર આવશે. આપણે પણ શક્તિ પ્રમાણે કંઈક ભેટ આપીશું.” તાઓને વિચાર આવ્યો : ‘હું શું ભેટ આપીશ ? મારી પાસે તો કંઈ નથી.’

સાચે જ બીજે દિવસે એક બૌદ્ધ ભિક્ષુ એ વેપારીને ત્યાં આવ્યા. દીવાનખાનામાં આવીને સૌએ એમને વંદન કર્યાં. ભગવાનની પ્રતિમાની વાત એમણે રજૂ કરી. ખૂણામાં બેઠેલી નાની તાઓએ પણ સૌ સાથે એમની વાત સાંભળી. પછી અંદર જઈને બધાં પોતાની ભેટ લઈ આવ્યાં. ભિક્ષુની ઝોળીમાં ભાત ભાતના રત્નજડિત દાગીના હતા. એમાં શેઠાણીનાં સોનાનાં અને નોકરોનાં રૂપાનાં ઘરેણાંનો ઢગલો થવા માંડ્યો. આ શુભ કાર્યમાં કંઈ ને કંઈ આપ્યાનો સૌએ સંતોષ અનુભવ્યો. તાઓએ આંખો ફાડીને જોયા કર્યું ને એની આંખમાં ઝળઝળિયાં આવ્યાં. એની પાસે માત્ર એક નાનો સિક્કો હતો. સૌ જ્યારે કીમતી વસ્તુઓ આપતાં હોય ત્યારે પોતે કાટવાળો સિક્કો આપે એ તો કેવું ખરાબ લાગે ! એને થયું : ‘આવી મોંઘી ભેટ મળતી હોય ત્યાં મારી મામૂલી ભેટની શી વિસાત ?’

બધી વસ્તુઓ ઝોળીમાં ભરીને ભિક્ષુએ વિદાય લીધી. પેલા ભિક્ષુની પાછળ દોડીને તાઓએ એમને ઊભા રાખ્યા ને કહ્યું : ‘મહારાજ, મારી પાસે એક સિક્કો છે, એ ભગવાન બુદ્ધની મૂર્તિ માટે ધરું છું.’ ભિક્ષુએ સિક્કો હાથમાં લઈને કહ્યું : “તને આ સિક્કો ક્યાંથી મળ્યો ?”

“મને રસ્તા પરથી જડ્યો છે. મેં ઘસીને એને ઊજળો કર્યો છે. આ સિક્કો મને બહુ જ ગમે છે. મેં એને જીવની જેમ સાચવ્યો છે.”

“પણ આવો ગંદો કાટવાળો સિક્કો પવિત્ર મૂર્તિ માટે ઉપયોગમાં ન આવી શકે.” એમ કહીને એમણે એ સિક્કો પાછો આપ્યો ને એ ચાલતા થયા.

પોતાની ભેટનો અસ્વીકાર થવાથી એને ખૂબ જ દુઃખ થયું અને એ રડી પડી. એને થયું : “ભગવાન બુદ્ધની મૂર્તિ માટે આપવાને મારી પાસે કશી મૂલ્યવાન વસ્તુ નથી. હું કેવી કમભાગી છું !” એ નિરુપાય બની રહી. અંતે પેલો સિક્કો એણે બૂટમાં મૂકી દીધો.

ખૂણે ખૂણેથી ભાત ભાતની ભેટ લઈને સૌ ભિક્ષુઓ મઠમાં આવી ગયા. ધર્મગુરુએ આ બધાં ઘરેણાં મોટી ભઠ્ઠીમાં નાખીને ઓગાળ્યાં. તૈયાર થયેલા પ્રવાહીરસને એક મોટા બીબામાં ઢાળીને બુદ્ધની મૂર્તિ તૈયાર કરવામાં આવી. પણ મૂર્તિ જોતાં જ સૌ આશ્ચર્યચકિત બની ગયા : ‘અરે, આ શું ? આ મૂર્તિના મુખ પર નાખુશીના ભાવ કેમ છે ? આ ધાતુમાં, બીબામાં કે ધાતુનો રસ તૈયાર કરવામાં કંઈક ખામી રહી ગઈ લાગે છે, સૌ ચિંતાતુર બની ગયા.

મઠના વડાએ પોતાના સર્વ શિષ્યોને એકત્ર કર્યા ને પૂછ્યું : “સૌએ તમને ભેટ તો રાજખુશીથી આપી છે ને ? કોઈને ફરજ પાડવામાં આવી નથી ને ? કોઈની પ્રેમપૂર્વકની ભેટનો અસ્વીકાર કર્યો નથી ને ? આ ભેટ મેળવવામાં કોઈ સ્થાને ગફલત થઈ છે ?”

એક ભિક્ષુકે ઊભા થઈને કહ્યું : “મને એક નાની છોકરીએ આપેલો ગંદો કાટવાળો સિક્કો મેં સ્વીકાર્યો નહોતો.”

વડાએ કહ્યું : “આવા પવિત્ર કાર્યમાં જે કોઈ વ્યક્તિ જે કંઈ આપે તે અણમોલ ભેટ ગણાય. જેની પાસે અઢળક સંપત્તિ છે તે થોડા કીમતી અલંકારો આપે, એના કરતાં જેની પાસે સંપત્તિ નથી છતાં કંઈક આપે છે તેનું મૂલ્ય વધારે છે. ભગવાન બુદ્ધને એવી વ્યક્તિ સૌથી વધુ પ્રિય છે. હા, એ ભેટ ખરા હૃદયથી આપેલી હોવી જોઈએ. ભગવાનને ચરણે ધરાવેલી ભેટનો અસ્વીકાર કરવાથી એ નારાજ થાય છે. જલદી જઈને ભેટ મેળવી લાવો.”

ભિક્ષુને પોતાની ભૂલ સમજાઈ અને ત્યાંથી તરત જ એ તાઓને મળવા ચાલી નીકળ્યા.

ફરી વાર પેલા શ્રીમંત વેપારીને ત્યાં એ આવ્યા. પેલી નાની તાઓને એમણે બોલાવી. સૌને આશ્ચર્ય થયું : “ભિક્ષુએ તાઓને શા માટે બોલાવી હશે ?”

ભિક્ષુએ કહ્યું : “બહેન, મારે તારી ક્ષમા માગવાની છે. એ દિવસે મેં તારી ભેટનો અસ્વીકાર કર્યો હતો. પણ આજે હું એ લેવા આવ્યો છું, તારી ભેટ વિના ભગવાન બુદ્ધની સુંદર મૂર્તિ તૈયાર થઈ શકશે નહિ.”

તાઓએ તો મોં પર આંગળી મૂકીને સાંભળ્યા કર્યું. ઘરના નોકરોને નવાઈ લાગી કે તાઓની ભેટ વળી એવી તે કેવીક મૂલ્યવાન હશે ? ત્યાં તો તાઓએ બૂટમાં સાચવેલો પેલો કાટવાળો સિક્કો ખૂબ સંકોચ સાથે ભિક્ષુને ચરણે ધર્યો. ભિક્ષુએ તે સ્મિત સાથે સ્વીકારીને એને આશીર્વાદ આપ્યા.

બૌદ્ધ ભિક્ષુએ આ નાનકડી ભેટ મઠના વડાને આપી. ફરી વાર પેલી મૂર્તિની ધાતુ સાથે આ સિક્કો ઓગાળવામાં આવ્યો ને એ રસને બીબામાં ઢાળવામાં આવ્યો. સૌએ જોયું તો એમાંથી એક સુંદર, નમણી ને ભવ્ય મૂર્તિ તૈયાર થઈ હતી.

મૂર્તિનું સ્મિતભર્યું મુખ, એનાં કરુણાભર્યાં નયનો, એનો સ્નેહભાવથી ચમકતો ચહેરો જોઈને સૌએ આનંદ ને આશ્ચર્ય અનુભવ્યાં. નાનકડી તાઓના આનંદનો તો પાર ન હતો.

(ચીનદેશની એક વાર્તા પરથી)

શબ્દસમજૂતી

અનાથ નિરાધાર ચીવટ કાળજી ચોખ્ખુંચણક સ્વચ્છ ભિક્ષુ સાધુ મૂલ્યવાન કીમતી કમભાગી કમનસીબ બીબું કોઈ આકૃતિ ઢાળવાનું ચોકકું ગફલત બેદરકારી તથાગત જ્ઞાની (અહીં) ભગવાન ગૌતમ બુદ્ધ

રૂઢિપ્રયોગો

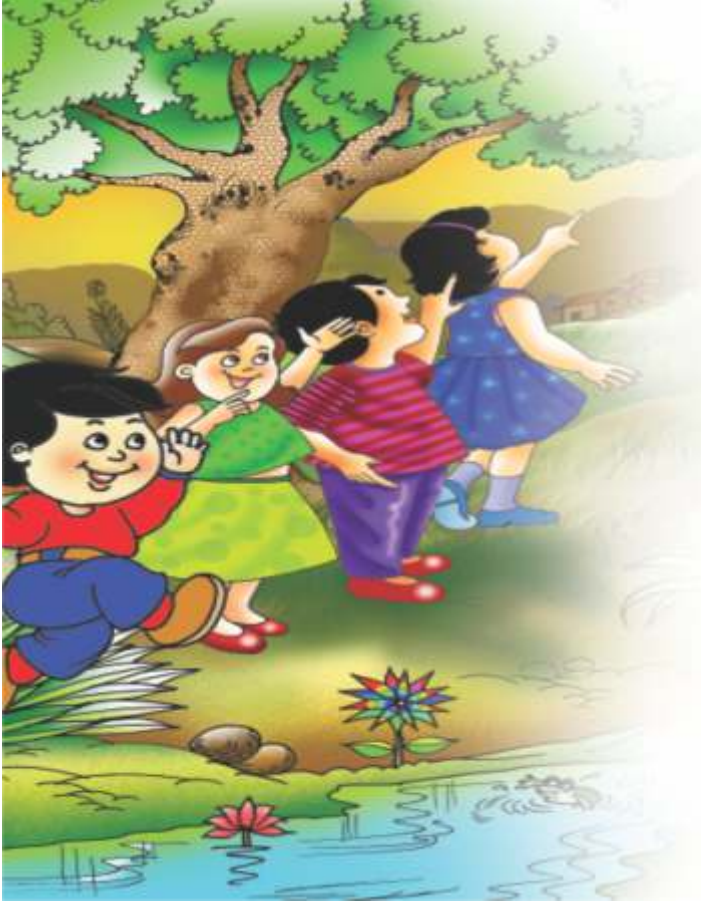
દિલ જીતી લેવું - પ્રિય થઈ જવું ઝળઝળિયાં આવવાં - આંખમાં આંસુ આવી જવાં જીવની જેમ સાચવવું - ખૂબ જતન કરવું

5. અમે બાંધવો સરદારના

ઉષા ઉપાધ્યાય

પ્રસ્તુત શૌર્યગીતમાં કવિએ થાક્યા કે હાર્યા વગર મંજિલ સુધી પહોંચવા માટે હિંમત અને સાહસથી માર્ગમાં આવતી મુશ્કેલીઓનો સામનો કરી આગળ વધી જીવનપંથ ઉજાળવાની વાત સમજાવી છે.

થાકો નહીં, હારો નહીં
થોભો નહીં મઝધારમાં,
મંજિલ નથી કેં દૂર
હો હિંમત અગર કિરદારમાં,
થાકો નહીં...

હો ખડા રસ્તામાં ભલે
સાથી ચલો, આગે બઢો,
સાહસભર્યા કદમો થકી
ઝૂકશે કદમમાં એ નક્કી.

થાકો નહીં...
ગાંધી અને મહાવીરના
વારસ અમે કરતારના,
ના આફતો રોકે કદી
અમે બાંધવો સરદારના.
થાકો નહીં...

શબ્દસમજૂતી

મઝધાર પ્રવાહની મધ્યધારા મંજિલ મુસાફરી કે યાત્રાનો પડાવ, ધામો અગર અથવા, જો કિરદાર (અહીં) મંજિલ સુધી પહોંચવા મથતું પાત્ર કદમ ડગલું વારસ મરનારની મિલકત, જવાબદારી, હક દાવો વગેરેનો હકદાર કરતાર કરનારું, બનાવનારું, રચયિતા આફત મુશ્કેલી, દુઃખ, સંકટ બાંધવ ભાઈ, સગો

